

ד. יש בטיפול תרופתי או בטיפולים רפואיים המאפשרים הריון ולידת ילדים, כגון צנתור חצוצרות, הסרת מחיצה ברחם וכדומה, סיוע לקיום מצוות פרייה ורבייה, ורפואת בני הזוג יש בה גדר של הכשר מצווה. התייחסות לאפשרות לקיום מצוות פרייה ורבייה בטיפולי פוריות כגון הזרעה מלאכותית והפריה חוץ גופית תובא להלן, פרק מח – 'הזרעה מלאכותית (IUI)', בפסקה 'פרייה ורבייה', עמ' 295-296, ובפרק מט – 'הפריה חוץ גופית (IVF)', בפסקה 'פרייה ורבייה', עמ' 337.

ה. על פי ההכרעה ההלכתית שאי-פוריות היא בגדר מחלה, וריפוייה הוא בגדר רפואה, מותר לקחת סיכונים מסוימים בטיפולי פוריות<sup>13</sup>, ומותר לבצע בשבת פעולה רפואית הכרחית לצורך טיפולי פוריות בדרך של שינוי באיסורי דרבנן או אמירה לגוי<sup>14</sup>. מאותה סיבה יש חובה על החברה לספק את הצרכים והמשאבים הנחוצים לטיפולי פוריות, וחלה על הרופא החובה הכללית של "רפא רפא" במתן סיוע וטיפול לזוגות כאלה.

ו. יש בעזרה לזוג עם בעיות פוריות גמילות חסדים גדולה, הן מצד הסיוע הקיים בכל גמילות חסדים, וגם באופן מיוחד כיוון שהזוגות סובלים סבל נפשי מהיעדר צאצאים, ויש בכך גם משום השכנת שלום בין איש לאשתו<sup>15</sup>.

התייחסות לשאלה האם יש חיוב לעבור טיפולי פוריות כדי לקיים פרייה ורבייה, הובאה לעיל, פרק כה – 'פרייה ורבייה', עמ' 21, הלכה כג.

התייחסות למידת החיוב שיש לבני זוג זה כלפי זו, לעבור טיפולי פוריות כדי לאפשר הולדת ילדים וקיום פרייה ורבייה, הובאה לעיל בכרך הראשון, פרק ט – 'נישואין עם בני זוג שאינם יכולים ללדת', עמ' 102-105.

## עניינים כלכליים<sup>16</sup>

טיפולי פוריות עלולים לעלות ממון רב. בנוסף לכך, גם הזמן הרב המושקע בטיפולים מתגלם לעתים בכסף, שהרי 'זמן הוא כסף'. האשה צריכה להתפנות מעבודתה לעתים תכופות, ולעתים גם הבעל צריך להתפנות מעבודתו, גם לצורך הטיפולים וגם כדי ללוות את אשתו, כדי שלא תרגיש, חלילה, שזו רק בעיה שלה. כדי לא להתעמת עם הנושא הכספי בכל שלב ושלב רצוי לחשוב מראש על פתרונות. הלוואות וגמ"חים יכולים לבוא בחשבון, או סיוע מהורים ובני משפחה המעוניינים לעזור. הכרחי להקציב מראש סכום כסף נכבד שיוגדר לצורך ייעודי זה לאחר התייעצות רפואית. כמו בכל נושא בעל חשיבות, גם הנושא הכספי צריך להיות מוגדר ולהתבצע מתוך שיתוף פעולה מלא מצד שני בני הזוג.

13. התייחסות לסיכונים בטיפולי פוריות תובא להלן, פרק מה – 'טיפול תרופתי לאי פוריות', בנספח – 'האם תרופות פרוין קשורות בסיכונים ארוכי טווח?', עמ' 267-268, ובפרק מט – 'הפריה חוץ גופית (IVF)', בפסקה 'נטילת סיכון בטיפולי פוריות', עמ' 346.

14. ראה שלחן ערוך (אורח חיים, סימן שכח, סעיף יז) שאופנים אלו הותרו לחולה שאין בו סכנה. ראה גם תשובות הפוסקים שהובאו בהערה 6. וראה הרב גדעון ויצמן, תחומין, שם, שכתב בסוף מאמרו שכך דעתם של הרב יוסף שלום אלישיב, הרב שלמה זלמן אויערבאך, הרב יעקב אריאל והרב אפרים גרינבלט.

15. ראה הרב אביגדר נבנצל, 'הפריה במבחנה - הערות', ספר אסיא ה, עמ' 92 (אסיא לד, תשרי תשמ"ג, עמ' 5), דבריו הובאו גם בנשמת אברהם, אבן העזר, סימן א, עמ' כז.

16. רקע הלכתי על שימוש בכספי מעשר כספים לצורך טיפולי פוריות מובא בשו"ת פוע"ה - פוריות, יוחסין וגנטיקה, עמ' 76-79.

במדינת ישראל יש טיפולים רבים ובדיקות רבות שאפשר לבצע דרך הרפואה הציבורית, בתשלום סמלי דרך קופות החולים, בפרט אם יש לבני הזוג ביטוח משלים. לכן מומלץ לבני זוג לרכוש ביטוח משלים מיד בראשית נישואיהם, עוד לפני שידוע על בעיה כלשהי.

טיפולים פרטיים הם נעימים יותר, בדרך כלל. אך לעתים זהו תענוג יקר, ולא תמיד חיוני. יש להעדיף טיפול פרטי רק אם איש מקצוע המבין בנושא ממליץ על טיפולים מסוימים שבהם יש צורך במיומנות מיוחדת. במקרים כאלה מוצדק גם להיעזר במשפחה או בגמ"חים מיוחדים לענייני פוריות המעניקים הלוואות או תמיכות. צריך שיקול דעת רחב והתייעצות עם אדם מחוץ למערכת הזוגית, לפני ששוכרים תכניות חיסכון, ובוודאי לפני עשיית צעדים דרמטיים כגון מכירת דירה.

ז. לצורך טיפולי פוריות מותר ואף צריך להוציא הוצאות מרובות<sup>17</sup>, ויש מי שכתב שאין צורך להוציא ממון רב לצורך קיום מצוות פרייה ורבייה<sup>18</sup> אך רשאי לעשות כן<sup>19</sup>, ויש מי שהסתפק בכך<sup>20</sup>.

ח. יש מי שכתב שכלל אי אפשר לממן טיפולי פוריות מכספי מעשר כספים של הנצרך לכך בעצמו, כיוון שמעשר כספים מיועד לצדקה לעניים, וטיפולי הפוריות אינם מיועדים לעניים ולצרכי רבים<sup>21</sup>. ויש שהורו שמותר לזוג לשלם את טיפולי הפוריות שלו מכספי מעשר אך ורק בשעת הדחק, דהיינו כשאין בידם אפשרות לממן טיפול כזה ממקור אחר<sup>22</sup>. יש מי שנטה לאפשר להשתמש בכספי מעשר לצורך טיפולי פוריות<sup>23</sup>, ויש מי

17. ראה שו"ת אבני נזר (אבן העזר, סימן א, אות ט), שלצורך קיום מצוות פרייה ורבייה צריך אדם לתת את כל ממון, בשונה ממצווה רגילה כגון מצוות לולב, שגם אם לא יוכל לקיים מצווה זו בשנה מסוימת, יוכל לקיים אותה בשנה אחרת. הרב שלמה דיכובסקי, 'בעלות על ביציות מופרות', תחומין כב (תשס"ב), עמ' 406, הובא גם בשו"ת לב שומע לשלמה, חלק ב, סימן מג, ובשו"ת פוע"ה – פוריות יוחסין וגנטיקה, עמ' 511.

18. שו"ת מנחת אשר, חלק א, סימן סט.

19. הרב אשר וייס, תשובה לרב דביר עמר, תשע"ה. הרב וייס ביאר שמה שכתב בשו"ת מנחת אשר, שם, הוא מצד חיוב להוציא הוצאות לקיום מצווה, אך מכיוון שטבע האדם להשתוקק השתוקקות עצומה להביא ילדים לעולם, זהו צורך גדול מצרכי האדם שאין גדול ממנו, ומותר לאדם להוציא את כל ממון לשם כך. והוסיף עוד שהגבלה שחז"ל הגבילו הוצאות לצורך קיום מצווה היא רק במצוות שאין בהן תועלת לאדם עצמו מלבד עצם קיום המצווה.

20. שו"ת מנחת שלמה, חלק ג, סימן קג, אות א. אך ראה ועלה לא יבול (חלק ב, עמ' קיט), שכתב בשם הרב שלמה זלמן אויערבאך שלצורך טיפולי פוריות יש להוציא אף יותר מחומש – מידה שנתנו חכמים בהגדרת החיוב עד כמה יש להוציא לצורך צדקה – "המבזבז (לעניים – רש"י) אל יבזבז יותר מחומש" (כתובות נ, א), או אף יותר משליש – מידה שנתנו חכמים בהגדרת החיוב עד כמה יש להוציא ממון כדי להדר במצווה מסוימת – "אמר רבי זירא אמר רב הונא: במצווה עד שליש" (בבא קמא ט, א-ב). מסקנת הגמרא היא שמצווה להוסיף עד שליש מערך מצווה כדי להדר בה. ראה שלחן ערוך, אורח חיים, סימן תרנו, א, ודבר זה אף כלול בהיתר למכור ספר תורה.

21. הרב דוב ליאור, שו"ת דבר חבון, חלק ג, סימן קמ, יד. הרב הורה שאם לבני הזוג קשה מבחינה כלכלית, שלא יפרישו מעשר כספים באותו חודש עד שירווח להם. אבל אם הפרישו מעשר כספים, צריכים לתת לעניים.

22. הרב יעקב אריאל והרב אשר וייס, בתשובה לשאלת הרב אליהו האיתן, תמוז תשס"ב, שו"ת פוע"ה – פוריות, יוחסין וגנטיקה, עמ' 80–83. תשובת הרב וייס פורסמה גם בקובץ 'דרכי הוראה', קובץ י – 'הלכות מעשר כספים', תמוז תשס"ט, סימן ח – 'טיפולי פוריות ממעשר כספים'. הרב יעקב אריאל (שם) הוסיף שלאחר שירווח להם, צריכים לפרוע את חובם למעשר אך יכולים לעשות זאת גם על ידי חיסכון לילד שייוולד.

23. הרב זלמן נחמיה גולדברג, תשובה לשאלה הנ"ל, שו"ת פוע"ה, שם, עמ' 84.

שחילק והורה שאפשר להשתמש בכספי מעשר לצורך תשלום על פיקוח הלכתי אך לא לצורך קניית תרופות וכדומה<sup>24</sup>.

ט. לעומת זאת, מותר לאדם לתת את כספי המעשר שלו לטיפול פוריות של חברו או לארגון המסייע לזוגות שעוברים טיפולי פוריות. הטעם הוא שאדם יכול לתת כספי צדקה לנצרכים אך אינו יכול להשתמש בכספי מעשר לצורך עצמו, גם אם מדובר באותם צרכים<sup>25</sup>.

י. אם אישה רוצה עוד ילד והבעל חושש בגלל הפרנסה, אפשר לנסות לשכנע את הבעל שתינוק בא עם כיכרו ופרנסתו<sup>26</sup>, אך אם הדבר עלול לגרום למריבות - אין לבצע טיפולי פוריות<sup>27</sup>.

יא. מסתבר שיש הבדל בין המאמץ הכלכלי הנדרש לקיום מצוות פרייה ורבייה לבין מאמץ להרחבת המשפחה מעבר לכך.

## טיפול פוריות לזוגות שיש להם כבר ילדים

יב. זוג שיש להם כבר בן ובת, והאישה אינה מצליחה להרות כדרך כל הארץ, אין למנוע ממנה ללכת לרופא לקבל טיפולי פוריות, אם היא רוצה בכך, ויש לסייע לה בכך<sup>28</sup>. ויש מי שכתב שאם לא ידועה הסיבה לאי הפוריות, לא ילכו לרופאים, שיש לתלות שהקב"ה לא רוצה לזכותם ביותר ילדים, ויסתפקו בתפילה<sup>29</sup>.

התייחסות להזרעה מלאכותית לזוגות שיש להם כבר ילדים תובא להלן, פרק מח - 'הזרעה מלאכותית', עמ' 300-301.

התייחסות להפריה חוץ גופית לזוגות שיש להם כבר ילדים תובא להלן, פרק מט - 'הפריה חוץ גופית', עמ' 344-345.

## הריון העלול לגרום לחילולי שבת

יג. אישה שיודעת שכניסה להריון תגרום לה צורך בחילולי שבת רבים, בכל זאת מותר לה להיכנס להריון, ואפילו אם בעלה קיים כבר מצוות פרייה ורבייה<sup>30</sup>.

24. הרב אפרים גרינבלט, תשובה לשאלה הנ"ל, שו"ת פוע"ה, שם, עמ' 85.

25. כך עולה מתשובת הרב אפרים גרינבלט, שם. הוראה בעל פה מהרב מרדכי אליהו לרב מנחם בורשטיין.

26. הביטוי 'ככרו בידו' לקוח ממסכת נדה (לא, ב) ומשמעותו שמזונותיו של התינוק באים יחד עמו לעולם. יש להעיר בהקשר זה, שלעתים אדם משתכר שכר סביר, אך הוא לא יודע לנהל את ענייניו הכלכליים כראוי. לכן פעמים רבות עזרה בניהול נכון של משק הבית עשויה לסייע למשפחה, ומתוך כך גם לאפשר להם להגדיל את משפחתם.

27. הרב מאיר ניסים מאוזז בפגישתו עם רבני פוע"ה, כ"ט בתמוז תשס"ד.

28. הרב יצחק זילברשטיין בשם הרב יוסף שלום אלישיב, תשובה בסוף ספר ברכת בנים, קונטרס זכרון נפתלי יוסף, עמ' תקכד.

29. שו"ת אגרות משה, אבן העזר, חלק ד, סימן עג, ג.

30. שו"ת ציץ אליעזר, חלק כב, סימן צ, דבריו הובאו גם בנשמת אברהם, אורח חיים, סימן רמח, עמ' קצ ואילך. הדוגמה שהביא: חולת סוכרת שמקבלת 3-4 זריקות אינסולין ביום, כדי שתהיה מאוזנת, ולפני כל זריקה היא